

RADOSLAV N. HORVAT

Od rukopisa do knjige

GRAFIČKO-TEHNIČKI PRIRUČNIK

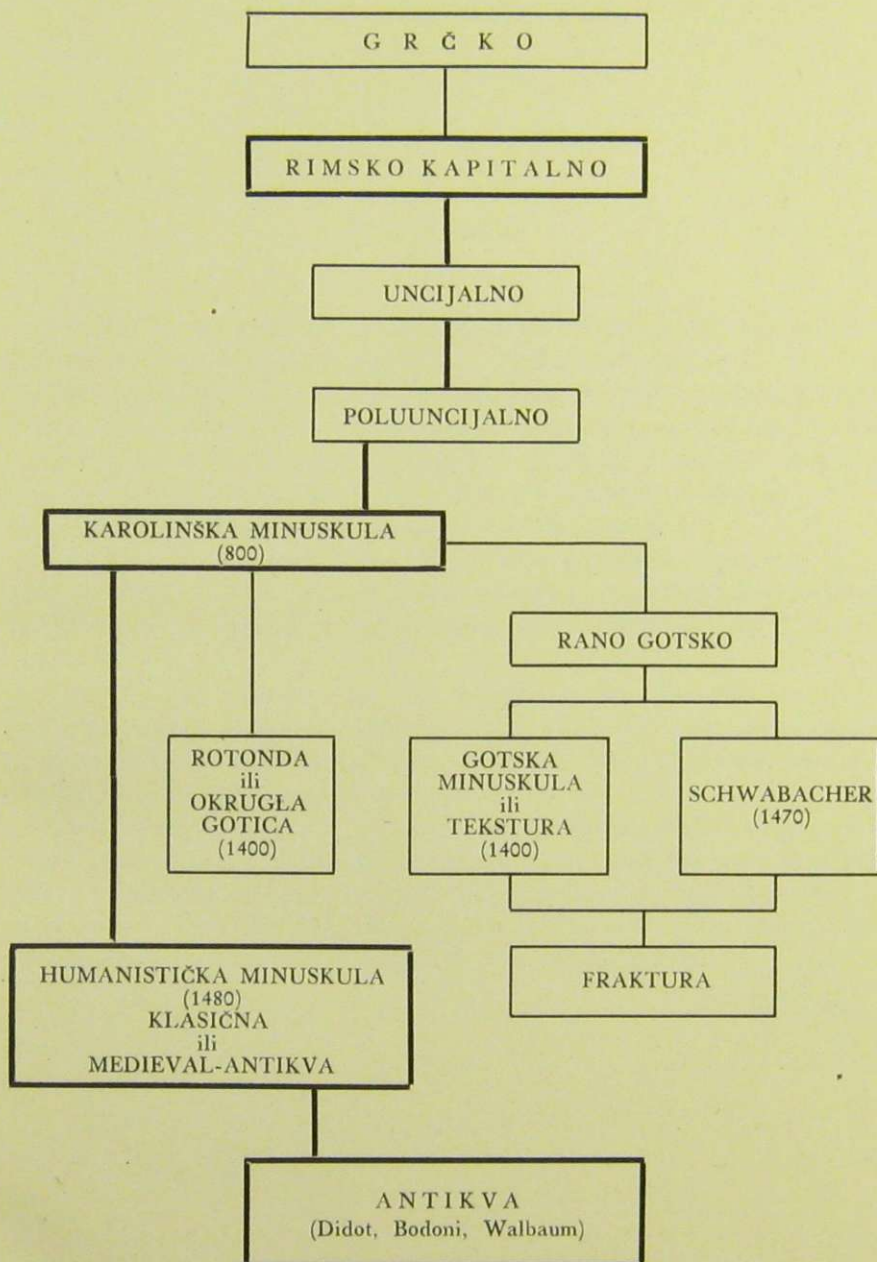
RADOSLAV N. HORVAT

Od rukopisa do knjige

GRAFIČKO-TEHNIČKI PRIRUČNIK

Izdavački zavod Jugoslavenske akademije

RAZVITAK EVROPSKOG PISMA

Predgovor

Namjera je ove knjižice da olakša rad svima onima, koji imaju veze s priređivanjem rukopisa, a naročito sa štampanjem knjiga.

Pisac, koji u pisanje svoga djela ulaže mnogo godina naučnog i književnog rada, napora i samoodricanja, ne može ostati ravnodušan prema rukopisu, koji treba da se preda izdavaču. On to ne može zato, jer samo iz dobro priređenog rukopisa može tehnički redaktor uz slagara grafičkim sredstvima arhitektonski izgraditi sadržinu rukopisa.

U rukopisu treba autor da označi važnost pojedinih odlomaka, rečenica ili riječi, a za to postoje, kako se vidi u ovoj knjižici, određeni znakovi, koje uz mnogo drugih raznih stvari treba pisac više ili manje poznavati.

Iz tih razloga obrađena su neka poglavlja (priredba rukopisa, priredba ilustracija, korekture i slova) opširnije, budući da ulaze neposredno u krug znanja o priredbi rukopisa, a sam je tehnički proces rada na strojevima opisan tek u glavnim crtama.

Korištenjem ove knjižice izbjeći će se mnogi nepotrebni razgovori i objašnjavanja, a vjerujem, da će ona mnogo pridonijeti užoj suradnji pisaca i izdavača i boljem razumijevanju teškoća, na koje nailazi grafički radnik. Veći dio tih teškoća može se otkloniti dobro priređenim rukopisom, a to ćemo postići koristeći se ovom knjižicom.

R. N. H.

PISMO

Već kod primitivnih naroda, prije 5.000 godina, postojala je želja, da slikovno izraze svoje misli, a izražavanje misli pismom, u kojemu jedan ili više znakova označuju čitavu rečenicu, zovemo *piktografijom*.

Dalji napredak u razvitku pisma jest *ideografija*, gdje znak ili slika označuju pojam, dok je savršeno rješenje u pronalasku pisma nađeno tek onda, kad je svaki znak mogao da označi po jedan glas.

Poznato je, da naš alfabet potječe od feničkoga, od narodâ Sirije, zemlje, koju su 3.000 godina prije naše ere nastavali Semiti. Isto tako znamo, da se nijedan alfabet na svijetu nije razvio nezavisno od semitskog. Tacit misli, da latinski alfabet potječe od egipatskog, a Plinije kaže, da mu je podrijetlo u klinovitom babilonsko-asirskom pismu. Franjo Rački navodi, da najstariji fenički pisani spomenik potječe iz 394. godine.

Sama riječ *alfabet* nema u grčkom jeziku nikakva značenja, već potječe od semitskih riječi *aleph* i *beth*, koje zajedno označuju prvo i drugo slovo u redosljedu pisma (α , β). Neki misle, da su Feničani bili oni, koji su pismo prenijeli svojim vezama, kad su bili na vrhuncu svoje trgovačke moći. Dakako da njihova kultura nije samonikla, već su se oni koristili tekovinama drugih, starijih naroda, ili onih, s kojima su bili u trgovačkim vezama.

Prema tome su oblike svojih slova Grci preuzeli od Feničana pa su ih redali u stilu i ritmu, koji je bio njihova osobina. S grčkom kulturom preuzeli su Rimljani i pismo, koje je tako prešlo na Apeninski poluotok. Odatle sva naša pisma potječu od rimskog t. zv. kapitalnog pisma.

Rimsko kapitalno pismo odlikuje se mirnoćom poteza i plemenitošću oblika, a jedan od najljepših primjera nalazimo na slavoluku cara Trajana u Rimu. Prozvano je kapitalnim od riječi glava (*caput*), jer je najljepše, upravo glavno evropsko pismo, a klesano je u kamenu.

U XV. stoljeću potisnuo je gotsko pismo t. zv. *švabacher* (*Schwabacher*), koji se razvio iz zaobljenoga gotskog pisma na prijelazu iz gotike u renesansu, pa je postao pismo njemačke renesanse. U poredbi s goticom odlikuje se švabacher jasnoćom i čitljivošću, ali ga već jedno stoljeće kasnije potiskuje svjetlija *fraktura*. Sva tri pisma čine grupu lomljenih, frakturnih slova. (Sl. 1)

adovs	gotica ili tekstura
adovs	švabacher
adovs	fraktura

Sl. 1. Razlika između gotice, švabachera i frakture

Kod nekoga nürnberškog ljevača naručio je car Maksimilijan slova za svoj privatni molitvenik, koji je poznat po crtežima, što ih je izradio Albrecht Dürer. U tom se molitveniku pokazuje fraktura kao gotovo pismo, s naročitim oblicima slova *m*, *n* i *u*, koji pokazuju u donjim dijelovima oblike kose četvorine. Čistu frakturu u njezinim najljepšim oblicima vidimo 1528. god. u knjizi Albrechta Dürera »Von menschlicher Proportion«.

Iz karolinške minuskule IX. stoljeća razvila su se u južnoevropskim zemljama pisma okruglih oblika, koja neki zovu *zaobljena gotska* (*gotica*, *rotonda*), *polugotska* (*polugotica*) slova i *humanistička minuskula* – *klasična* ili *medievalna antikva*. Oblici verzalnih slova naslanjaju se na rimsko kapitalno pismo, a kurentno pismo izvedeno je po uzoru na karolinšku minuskulu. Za razliku od kasnijih rezova antikve zovemo tu antikvu *medievalnom*. U Italiji i Francuskoj javlja se i usavršava antikva, tako da se ona danas, četiri stoljeća nakon pronalaska, upotrebljava po čitavu svijetu, poprimivši nacionalne osobine pojedinih zemalja. Tako imamo *Bodoni*, t. j. talijansku antikvu (GIAMBATTISTA BODONI, 1740–1813), francusku *Didot* (FIRMIN DIDOT, 1764–1863) i njemačku *Walbaum* (E. WALBAUM, 1768–1839) antikvu.

U XVII. stoljeću javlja se službeno *kancelarijsko pismo*, koje se odlikuje fantastičnim oblicima pojedinih slova. Mnogo se upotrebljavalo za potpise na bakrorezima, na kojima se zadržalo nekoliko stoljeća.

Teško bismo griješili, kad bismo htjeli da svim nabrojenim pismima točno označimo razdoblje, u kojemu su se upotrebljavala. Moramo ih

SADRŽAJ

Predgovor	7
---------------------	---

PRIREDBA RUKOPISA

Pismo	11
Pripremanje rukopisa	15
Pripremanje ilustracija	26
Korekture	31

TISAK

Povijest tiska	37
Grafičke mjere	38
Slova	40
Slijepi materijal	43
Strojevi za slaganje	46
Papir	48
Literatura	53
Prilozi	55
Indeks	59